

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

/Гэр бүлийн хэрэг шүүхэд
хянан шийдвэрлэх тухай
хуулийн төслийн талаар/

2024 оны 06 дугаар сарын 05-ны өдрийн Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар батлагдсан Шүүх байгуулах тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн Гурав дахь хэсгийн 1 дэх заалтад Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн давж заалдах шатны шүүх, 2 дугаар зүйлийн Дөрөв дэх хэсгийн 1 дэх заалтад Нийслэл дэх Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн анхан шатны тойргийн шүүхийг тус тус байгуулахаар заасан.¹

Шүүх байгуулах тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд тус зохицуулалтыг 2026 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөхөөр заасан.²

Түүнчлэн “Хууль баталсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 06 дугаар сарын 05-ны өдрийн 68 дугаар тогтоолын 4-т нийслэлд Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн анхан шатны тойргийн болон давж заалдах шатны шүүх байгуулсантай холбогдуулан эрүү, иргэний хэргийг хянан шийдвэрлэх хууль тогтоомжид холбогдох зохицуулалтыг тусган Монгол Улсын Их Хурлын 2025 оны хаврын ээлжит чуулганы хугацаанд өргөн мэдүүлэхийг даалгасан.

Ийнхүү Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын тушаалаар байгуулсан Ажлын хэсэг Гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

1/Гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөл нь 5 бүлэг 35 зүйлтэй.

Хуулийн төслийг дагалдуулан Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Гэр бүлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөл, Хууль батлагдсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл тус тус боловсруулсан.

Хуулийн төслийг бүлэг тус бүрээр багцлан, дагалдуулан боловсруулсан Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг доор танилцуулна.

Нэгдүгээр бүлэг Нийтлэг үндэслэл

Энэ бүлэгт хуулийн зорилт, хууль тогтоомж, хуулийн зарчим, хуулийн үйлчлэх хүрээг тусгасан.

¹ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=17140721145671>

² <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=17140721217671>

Хуулийн үйлчлэх хүрээ

Тус хуулийн төслөөр гэр бүлийн хэргийг шүүх хэрэг үүсгэн хянан шийдвэрлэх, шүүхийн шатанд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явуулах асуудлыг зохицуулах бөгөөд энэ хуульд өөрөөр зааснаас бусад харилцааг Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар зохицуулна.

Олон улсын туршлагаас үзвэл, 1949 онд Япон Улсад байгуулагдсан гэр бүлийн хэргийн дагнасан шүүх нь Азийн хамгийн анхны гэр бүлийн хэргийн дагнасан шүүх болж байгуулагдаж байсан бөгөөд Personal Status Litigation Act буюу Гэр бүлийн хэргийг хянан шийдвэрлэх хуулиар гэр бүлийн хэрэгт тохирсон онцлог процесс ажиллагааг нь зохицуулдаг байна.³

Түүнчлэн Бүгд найрамдах Солонгос улс /БНСУ/-д 1963 онд Сөүл хотын гэр бүлийн хэргийн дагнасан шүүх байгуулагдсан нь Япон Улсын дараа орох анхны гэр бүлийн дагнасан шүүх болно. Тус шүүх нь Family Litigation Act буюу Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх бие даасан хуульд гэр бүлийн хэргийг хянан шийдвэрлэх онцлог зохицуулалтыг бий болгосон.

Ийнхүү гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны онцлог зохицуулалтыг гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх бие даасан хуульд тусгасан байх ба уг хуульд зохицуулаагүй харилцааг иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх процессын хуулиар зохицуулдаг байдал нийтлэг ажиглагдаж байна.⁴

Иймээс Нийслэл дэх Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн анхан шатны тойргийн шүүх байгуулагдсантай холбогдуулан бие даасан Гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл болсон.

Харин тус хуулийн төсөлд гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх онцлог зохицуулалтыг бий болгосон бөгөөд нийтлэг харилцааг Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар зохицуулна.

Өв залгамжлалын хэрэг хянан шийдвэрлэхэд энэ хууль үйлчлэхгүй буюу өв залгамжлалын хэргийг ердийн шүүх харьяалан шийдвэрлэнэ.

Түүнчлэн гэр бүлийн хэргийг Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд заасны дагуу урьдчилан шийдвэрлэх ажиллагааны хүрээнд эвлэрүүлэн зуучлахад энэ хууль үйлчлэхгүй. Харин шүүхийн шатанд шүүгч шаардлагатай тохиолдолд талуудыг эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахдаа эвлэрүүлэн зуучлах хороогоор дамжуулан эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явуулахад энэ хууль үйлчлэх юм.

Хуулийн зарчим

Шүүх нотлох, хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаалах зарчим

Гэр бүлийн холбогдолтой хэргийг хянан шийдвэрлэхэд Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан мэтгэлцэх зарчмаас гадна шүүх өөрийн

³ <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/4178/en>

⁴ https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=1081&lang=ENG

санаачилгаар нөхцөл байдлыг шинжлэн судлах агуулга бүхий шүүх нотлох зарчим хэрэгжинэ.

Гадаад улсын туршлагаас үзэхэд, Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд диспозитив зарчмаас гадна хүүхдийн хууль ёсны дээд эрх, ашиг сонирхол /best interest of the child/-ыг тэргүүн ээлүид хамгаалах зорилгоор гэр бүлийн нөхцөл байдлыг нарийн шалган тогтоох /fact finding/ ажиллагаа хийгддэг.

Тодруулбал, Япон, БНСУ зэрэг гэр бүлийн дагнасан шүүхтэй улсуудад, гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүгч өөрийн санаачилгаар захирамж гарган хүүхдийн эрх, ашиг сонрхлыг тэргүүн ээлжид хамгаалах зорилгоор гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээч /family investigator/-ээр гэр бүлийн нөхцөл байдлыг шинжлэн судлуулж, үнэлгээний тайлан гаргуулах, ач холбогдол бүхий бусад шаардлагатай мэдээллийг холбогдох байгууллагаас гаргуулан авах зэрэг бүрэн эрхтэй байдаг.

Манай улсын хувьд гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээчийн систем шүүхэд байхгүй бөгөөд холбогдох зохицуулалт хуульд байхгүй, түүнчлэн иргэний хэргийн шүүгч өөрөө нотлох зарчмыг хэрэгжүүлдэггүй.

Хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаалах зарчмыг хэрэгжүүлэх гол зохицуулалт нь эдгээр улсын хувьд шүүх нотлох буюу fact finding зарчим байх тул Нийслэл дэх Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн анхан шатны тойргийн шүүх байгуулагдсантай холбогдуулан энэхүү зарчмыг бодит болгох зорилгоор хуулийн төсөлд тусгалаа.

Хоёрдугаар бүлэг Гэр бүлийн хэрэг

Тус бүлэгт дараах асуудлыг тусгалаа. Үүнд:

- o Гэр бүлийн хэргийн төрөл
- o Нэхэмжлэл, хүсэлт гаргах харьяалал
- o Хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүхийн харьяалал
- o Шүүх хуралдаан явуулах
- o Шүүх бүрэлдэхүүн
- o Зохигч шүүх хуралдаанд оролцох

Гэр бүлийн хэргийн төрөл

Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн “Гэр бүлийн холбогдолтой хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа” Арван хоёрдугаар бүлгээр гэр бүлийн холбогдолтой хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг зохицуулж байна.

Тус хуульд “гэр бүлийн холбогдолтой хэрэг”, “гэр бүлийн эрх зүйн харилцаанаас үүссэн маргаан” гэх мэт өөр өөр нэр томъёог заасан байдаг тул нэр томъёог жигдлэн “гэр бүлийн хэрэг” болгон томъёолсон.

Мөн гэр бүлийн хэрэг болох хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох, эцэг, эх байх эрхийг хасах, хязгаарлах, сэргээх, хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцох зэргийг онцгой ажиллагааны журмаар шийдвэрлэх хэрэг гэж тодорхойлсон.

Япон, БНСУ-ын гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх хуулиудад “гэр бүлийн хэрэг /family case/” гэдэгт гэрлэлт цуцлалт, түүнтэй холбоотой хүүхдийн

тэтгэлэг гаргуулах, хүүхдийн асрамжийг хэнд үлдээх, дундын эд хөрөнгийг хуваах зэрэг хэргээс гадна үрчлэлт, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг тогтоох, хүчингүй болгох, хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох, гэрлэлт хүчин төгөлдөр бусад тооцох, гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бусад тооцох зэрэг олон төрлийн хэргийг хамруулдаг байна.⁵

Иймээс гэр бүлийн хэрэгт гэрлэлт цуцлалт төдийгүй одоогийн онцгой ажиллагааны журмаар хянан шийдвэрлэдэг хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох, эцэг, эх байх эрхийг хасах, хязгаарлах, сэргээх, хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцох зэрэг хэргийг хамруулсан.

Ингэхдээ онцгой ажиллагааны журмаар, ердийн журмаар хянан шийдвэрлэх хэрэг гэж 2 ангилсан.

Гэм хорын асуудлыг ердийн шүүх шийдвэрлэх ч гэр бүлийн хэрэг /жишээ нь гэрлэлт цуцлалттай холбогдуулан гэм хор, нөхөн төлбөр нэхэмжилсэн/-тэй холбогдуулан гэм хор, нөхөн төлбөр гаргуулах нэхэмжлэл гаргасан бол гэр бүлийн хэрэгтэй хамт шийдвэрлэхээр тусгалаа.

Нэхэмжлэл, хүсэлт гаргах харьяалал

Гэр бүлийн хэргийн нэхэмжлэл, хүсэлтийн харьяалалд өөрчлөлт ороогүй болно.

Хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүхийн харьяалал

Нийслэл дэх Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн анхан шатны тойргийн шүүх байгуулагдсантай холбогдуулан Нийслэлийн Баянгол, Баянзүрх, Сонгинохайрхан, Сүхбаатар, Чингэлтэй, Хан-Уул дүүргийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгжид хамаарах нэхэмжлэл, хүсэлтийг Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн анхан шатны тойргийн шүүх харьяалан анхан шатны журмаар хянан шийдвэрлэхээр тусгалаа. Бусад нутаг дэвсгэрт хамаарах нэхэмжлэл, хүсэлтийг тухайн нутаг дэвсгэрийн ердийн шүүх харьяалан шийдвэрлэх юм.

Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн давж заалдах шатны шүүх гэр бүлийн хэргийг давж заалдах журмаар хянан шийдвэрлэж, Улсын дээд шүүх гэр бүлийн хэргийг хяналтын журмаар хянан шийдвэрлэнэ.

Бусад

Түүнчлэн гэр бүлийн хэргийг хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдааныг хаалттай явуулах бөгөөд хэргийг шүүгч дангаар шийдвэрлэнэ.

Зохигч шүүх хуралдаанд биечлэн оролцох, гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас шүүх хуралдаанд оролцох боломжгүй нь үндэслэлтэй гэж шүүх үзвэл зохигч биечлэн оролцохгүй байж болох боловч энэ тохиолдолд төлөөлөгч заавал оролцоно.

Зохигч шүүх хуралдаанд биечлэн оролцох гэдэгт танхимд хүрэлцэн ирэх, цахимаар оролцох аль аль нь хамаарна. Харин цахимаар оролцох бол энэ тухай хүсэлтээ шүүхэд урьдчилан гаргана.

⁵ Personal Status Litigation Act Japan 2003, 2 дугаар зүйл. Family Litigation Act 2007, 2 дугаар зүйл.

Гуравдугаар бүлэг Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх

Энэхүү бүлэгт одоогийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас гадна шүүх нотлох, хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаалах зарчмын илрэл болох гэр бүлийн нөхцөл байдлыг шинжлэн судлахыг гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээчид даалгах, шинжээч үнэлгээ хийж, тайлан гаргах, шүүгч уг тайланг шийдвэр гаргахдаа харгалзан үзэх, шаардлагатай тохиолдолд холбогдох байгууллагаас лавлагаа, тодорхойлолт авах эрхийг бий болголоо.

Япон, БНСУ зэрэг гэр бүлийн дагнасан шүүхтэй улсуудад, гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүгч өөрийн санаачилгаар захирамж гарган гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээч /family investigator/-ээр гэр бүлийн нөхцөл байдлыг шинжлэн судлуулж, үнэлгээний тайлан гаргуулах, ач холбогдол бүхий бусад шаардлагатай мэдээллийг холбогдох байгууллагаас гаргуулан авах зэрэг бүрэн эрхтэй байдаг.

Гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээч гэр бүлийн нөхцөл байдлыг нягтлан шалгаж, маргааны шалтгаан нөхцөлийг тогтоож, эвлэрэх боломжтой эсэх, боломжтой бол эвлэрэх арга замыг санал болгох зэргээр шүүгч шийдвэрээ гаргахад шаардлагатай нөхцөл байдлыг тал талаас нь судална.

Энэхүү гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээч нь шүүхийн ажилтан байх бөгөөд аль ч талд орохгүй, хараат бусаар, асуудлыг тал бүрээс нь судлах үүрэгтэй бөгөөд хуульч бус, нийгмийн ухаан, сэтгэл зүй, боловсрол зэрэг чиглэлийн магистрын зэрэгтэй байх шаардлага тавигддаг.⁶

Мөн энэхүү гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээчийн үнэлгээний тайланг бүх хэрэгт заавал шаардахгүй, шүүгч шаардлагатай тохиолдолд хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор энэхүү ажиллагааг явуулах эрхтэй байхаар тусгалаа.

Япон, БНСУ-ын хувьд, энэхүү шинжээчийн үнэлгээний тайланг гаргуулах, холбогдох байгууллагаас шаардлагатай лавлагаа, тодорхойлолт гаргуулах нь шүүгчийн duty буюу үүрэг бус, power буюу бүрэн эрх байдаг.

Түүнчлэн энэхүү шинжээчийн үнэлгээний тайлан нь Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан шинжээчийн 47 дугаар зүйлд заасан шинжээчийн дүгнэлтээс ялгаатай буюу талууд дахин, нэмэлт шинжилгээ хийлгэх, шинжээчийн үнэлгээний тайланд гомдол гаргах эрхгүй болно. Өөрөөр хэлбэл, энэхүү гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээчийн үнэлгээний тайланд Шүүх шинжилгээний тухай хуульд заасан журам үйлчлэхгүй.

Дөрөвдүгээр бүлэг Шүүхийн шатан дахь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа

Гэр бүлийн хэрэг үүсгэсэн шүүгч шаардлагатай гэж үзвэл, эсхүл гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээчийн үнэлгээгээр талуудыг эвлэрүүлэх боломжтой гэж үзсэн бол талуудыг эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг түдгэлзүүлж, эвлэрүүлэн зуучлалын хороонд хэргийг шилжүүлэх тухай шүүгчийн

⁶ IDLO зөвлөх Hyoung-ryul, KIM Presiding Judge, Seoul Family Court-ийн хуулийн төсөл боловсруулахад өгсөн зөвлөмж 2025.

захирамж гаргаснаар шүүхийн шатан дахь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа эхлэхээр тусгалаа.

Шүүхийн шатанд эвлэрүүлэн зуучлалын хороонд хэргийг шилжүүлэхэд гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээ хийлгэсэн бол энэ тухай шинжээчийн тайланг хавсаргаж, гэрлэгчид эвлэрэх боломж, үндэслэлийн талаарх шүүгчийн тайлбарыг энэ захирамжид тусгаж, чиглэл өгөхөөр тусгав.

Эвлэрүүлэн зуучлалын шүүгч гэх статусыг бий болгов. БНСУ-д шүүхийн шатан дахь эвлэрүүлэн зуучлалыг эвлэрүүлэн зуучлалын хороо /conciliation committee/ явуулдаг бөгөөд хороо нь эвлэрүүлэн зуучлалын шүүгч /chief mediator judge/, олон нийтээс сонгогдсон 2 эвлэрүүлэн зуучлагч гишүүнээс бүрддэг.

Эвлэрүүлэн зуучлалын шүүгч нь чиглэл өгч, хорооны бусад гишүүн эвлэрүүлэн зуучлах уулзалтыг хийж, талуудыг боломжтой бол гэр бүлийг аврах, боломжгүй бол гэрлэлт цуцлалттай холбоотой хүүхдийн асрамж, тэтгэлэг, дундын эд хөрөнгө хуваах асуудлаар эвийн тохиролцоог хийлгүүлдэг. БНСУ-ын Сөүл хотын Гэр бүлийн шүүхэд 40 гаруй шүүгч байдгаас шүүгчийг нь эвлэрүүлэн зуучлалын шүүгчээр томилдог байна.

Ийнхүү хуулийн төсөлд шүүхийн шатан дахь эвлэрүүлэн зуучлах тогтолцоо, процессыг бий болгож, гэр бүлийн хэргийг үр дүнтэй шийдвэрлэх боломжийг бүрдүүллээ.

Хэрэв талууд бодит байдал дээр гэрлэлт цуцлахгүй байхаар шийдвэл шүүгч эвлэрлийг баталж, хэргийг хэрэгсэхгүй болгох захирамж гаргахаар, харин гэрлэлтийг цуцлахаар шийдвэл эвлэрүүлэн зуучлалын хороо гэрлэгчдийг гэрлэлт цуцлалттай холбоотой асуудлаар эвийн тохиролцоо хийлгүүлж, шүүгчид хүргүүлж, шүүгч уг тохиролцоог хуульд нийцсэн гэж үзвэл гэрлэлт цуцлах тухай шийдвэр гаргахдаа уг тохиролцоог тусгахаар хуулийн төсөлд тусгалаа.

Түүнчлэн эвлэрүүлэн зуучлалын хорооны эвлэрүүлэн зуучлалын шүүгчийг шүүгчдийн зөвлөгөөнөөс томилохоор, нэг гишүүнийг олон нийтийн дундаас сонгогдсон иргэн байхаар, нэг гишүүн нь шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагч байхаар тусгалаа.

Харин шүүхийн өмнөх урьдчилсан арга хэмжээний хүрээнд явуулах эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд энэ бүлэг хамаарахгүй буюу тус харилцааг Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулиар зохицуулна.

Тавдугаар бүлэг Бусад

Шүүхийн харьяалал, гэр бүлийн хэргийн төрлийг зохицуулсан 5, 7 дугаар зүйлийг 2026 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөхөөр, бусад зохицуулалт нь бэлтгэл ажил хангах шаардлагатай тул 2027 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөхөөр тусгав.

Нийслэл дэх Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн анхан шатны тойргийн шүүх үйл ажиллагаа явуулж эхлэхдээ тус хуулийн төсөлд заасан шүүхийн харьяалал, гэр бүлийн хэргийн төрлийн дагуу Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн дагуу хэрэг хянан шийдвэрлэнэ.

Мөн хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс өмнө гарсан гэр бүлийн холбогдолтой хэргийг энэ хууль хүчин төгөлдөр болохоос өмнө уг харилцааг зохицуулж байсан хуулийн дагуу шүүх харьяалан хянан шийдвэрлэхээр тусгасан буюу 2026 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хойш гаргасан гэр бүлийн хэргийн нэхэмжлэл, хүсэлтийг шинэ харьяаллын дагуу шийдвэрлэнэ.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн талаар

Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4.1.1.3-д тусгасан “Иргэний улс төрийн эрх, эрх чөлөөг бүрэн хангах баталгааг бүрдүүлнэ.” гэх зорилтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор хуулийн төслийг боловсруулахдаа Монгол Улсын Үндсэн хууль, эрүүгийн багц хуулиуд, Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Шүүх байгуулах тухай хуулийн үзэл баримтлалд нийцүүлэн, Дэлхийн эрүүгийн процессын загвар хууль, ХБНГУ, ИБУМНВУ, ОХУ, БНСУ, Япон, БНХАУ, БНК улсын эрүүгийн процессын хууль болон хүүхэд холбогдсон эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны олон улсын сайн жишгийг судалж, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулсан.

Ингэхдээ хүүхдийн эрхийг хамгаалах талаар НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц (1989 он), НҮБ-ын насанд хүрээгүй этгээдийг хорихоос зайлсхийх дүрэм (1990 он), Насанд хүрээгүй хүмүүсийн талаар шүүн таслах ажиллагаа явуулахтай холбогдуулан НҮБ-аас гаргасан стандартын наад захын журам (Бээжингийн журам, 1985 он) зэрэгт заасан эрх зүйн хэм хэмжээг Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд хангалттай тусгасан боловч нарийвчлан зохицуулсан хэм хэмжээ байхгүй, зарим зүйлийг орхигдуулсныг боловсронгуй болгож, нэмэлт, өөрчлөлтийг боловсрууллаа.

Шүүхийн харьяаллын тухайд:

Шүүх байгуулах тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн Гурав дахь хэсгийн 1 дэх заалт, 2 дугаар зүйлийн Дөрөв дэх хэсгийн 1 дэх заалттай нийцүүлэн өсвөр насны хүн холбогдсон эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэх шүүхийн харьяаллыг тогтоосон. Нийслэл дэх Гэр бүл, хүүхдийн хэргийн анхан шатны тойргийн шүүхийн харьяалан шийдвэрлэх нутаг дэвсгэрийн нэгжид гарсан өсвөр насны хүний үйлдсэн хэргийг тус бүрийн харьяалах ердийн шүүх харьяалан шийдвэрлэнэ.

Дуудан ирүүлэх, албадан ирүүлэх зохицуулалтын тухайд:

Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын⁷ 37 дугаар зүйлийн (b) -д “хүүхдийн эрх чөлөөг хууль бусаар буюу дур мэдэн хязгаарлаж болохгүй. Хүүхдийг баривчлах, саатуулах, хорих арга хэмжээг хамгийн богино тохиромжтой хугацаанд эцсийн арга хэмжээ болгон хэрэглэх” гэж, Насанд хүрээгүй хүмүүсийн талаар шүүн таслах ажиллагаа явуулахтай холбогдуулан НҮБ-аас гаргасан стандартын наад захын журам (Бээжингийн журам, 1985 он)⁸-ын 18.2-д зааснаар “Насанд хүрээгүй ямар ч нөхцөл байдал үүнийг зөвтгөхгүй бол эцэг эхийн хараа хяналтаас бүрэн, эсхүл хэсэгчлэн хасагдах ёсгүй” гэж тус тус заасан.

⁷ Монгол Улсын олон улсын гэрээ Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц - <https://legalinfo.mn/mn/detail/1276>

⁸ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (the Beijing Rules) Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985

Иймд, дуудан ирүүлэх зохицуулалтад өсвөр насны сэжигтнийг дуудан ирүүлэх зохицуулалтыг орхигдуулсан байсныг нэмж, өсвөр насны сэжигтнийг дуудан ирүүлэх зохицуулалтыг нэмж хуульчилсан. Ингэснээр эрүүгийн процессын зорилтыг хангах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд тулгарч байсан хүндрэл бэрхшээл арилна.

Өсвөр насны яллагдагч, шүүгдэгчийг хяналтад байлгах таслан сэргийлэх арга хэмжээний тухайд:

Монгол Улсын нэгд орсон Хүүхдийн эрхийн конвенцын⁹ 37 дугаар зүйлийн (а)-д “хүүхдийн эрх чөлөөг хууль бусаар буюу дур мэдэн хязгаарлаж болохгүй. Хүүхдийг баривчлах, саатуулах, хорих арга хэмжээг хамгийн богино тохиромжтой хугацаанд эцсийн арга хэмжээ болгон хэрэглэх” гэж заасан байдаг ч өсвөр насны сэжигтэн яллагдагч, шүүгдэгчид авах таслан сэргийлэх арга хэмжээ тодорхойгүй, өсвөр насны хүнд хэрэглэхэд тохиромжгүй байсан.

Өсвөр насны яллагдагч, шүүгдэгчийг эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч болон бусад итгэмжлэгдсэн этгээдийн бичгээр гаргасан хүсэлтийг үндэслэн тэднийг шүүх, прокурор, мөрдөгчийн дуудсан цагт ирүүлж байхыг хариуцаж хяналтад байлгах баталгааг авах таслан сэргийлэх арга хэмжээг бий болгов.

Уг таслан сэргийлэх арга хэмжээ нь цагдан хорих таслан сэргийлэх хэмжээг хэрэглэхгүй байх, бууруулахад ач холбогдолтой. Иймд Бүгд Найрамдах Казакстан Улсын эрүүгийн процессын хуульд хуульчилсан “Насанд хүрээгүй хүүхдийг хяналтад өгөх таслан сэргийлэх арга”¹⁰ хэмжээг нутагшуулан тусгалаа.

Өсвөр насны шүүгдэгчид холбогдох хэргийг хянан шийдвэрлэх нийтлэг зохицуулалтын тухайд:

Олон улсын жишигт, тодруулбал Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц, Дэлхийн эрүүгийн процессын загвар хуульд¹¹ өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчийн хувийн мэдээллийг хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад нууцлах зохицуулалтыг өсвөр насны шүүгдэгчид холбогдох хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд баримтлах нийтлэг шаардлага гэж хуульчилсан байсныг эрүүгийн процессын ажиллагаанд баримтлах нийтлэг шаардлага болгон өөрчилсөн.

Мөн өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчийн хууль ёсны төлөөлөгчөөр оролцуулах боломжгүй, эсхүл тийм хүн байхгүй тохиолдолд хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллагын ажилтныг хууль ёсны төлөөлөгчөөр томилон оролцуулах зохицуулалтыг нэмж тусгалаа.

Уг бүлэгт өсвөр насны шүүгдэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол, түүнд учирч болох бусад хор уршгийг тусгайлан харгалзан хувийн мэдээллийг нууцлах, өсвөр насны хүний үйлдсэн хэргийг заавал нэгтгэх, насанд хүрсэн хүнтэй хамтран үйлдсэн хэрэг бол хэргийг тусгаарлах нь хэргийг бүх талаас нь бүрэн бодитой тогтооход саад учруулахааргүй бол өсвөр насны яллагдагч, шүүгдэгчийн хэргийг тусгаарлахаар, хэрэв хэргийг бүх талаас нь бүрэн бодитой тогтооход саад учруулахаар байвал тусгаарлахгүйгээр гэмт хэрэг үйлдсэн газрын шүүх шийдвэрлэхээр тусгалаа.

⁹ Монгол Улсын олон улсын гэрээ Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц - <https://legalinfo.mn/mn/detail/1276>

¹⁰ УПК РК. Статья 144. Отдача несовершеннолетнего под присмотр

¹¹ Model Code of Criminal Procedure. Vivienne O'Connor and Colette Raush editors, Pease building and Rule of law. W. 2008.

Цагдаагийн үйл ажиллагаа болон эрүүгийн нотлох баримтын тухай 1984 оны хуулийн¹² 11D-д “Зайлшгүйгээс бусад тохиолдолд насанд хүрээгүй хүнийг түүний сургууль зэрэг газарт баривчилж болохгүй гэсэн олон улсын жишигт нийцүүлэн зайлшгүйгээс бусад тохиолдолд насанд хүрээгүй хүнийг сургууль дээр нь баривчилж болохгүй байхаар тусгав.

Өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагчаас мэдүүлэг авах зохицуулалтын тухайд:

ОХУ-ын Эрүүгийн процессын хуульд¹³ насанд хүрээгүй сэжигтэн, яллагдагчаас мэдүүлэг авах ажиллагааг дэлхийн бусад улсын эрүүгийн процессын хуулиас нарийвчилсан байдлаар зохицуулсан сайн жишгийг нутагшуулахаар дараах байдлаар хуульчилсан.

Тухайлбал, Өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагчаас мэдүүлэг авах эрх зүйн зохицуулалтыг хуульчлан, хууль ёсны төлөөлөгч, өмгөөлөгчийн оролцоо, мэдүүлэг авах ажиллагаанд тэдний эрх, үүргийг тусгайлан тусгаж, шаардлагатай тохиолдолд сэтгэлзүйчийг оролцуулахаар тусгалаа.

—000—

¹² The Police and Criminal Evidence Act 1984

¹³ "Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации" от 18.12.2001 N 174-ФЗ (ред. от 21.04.2025)